

Posudek na diplomovou práci

Jitky Brdkové

Role odborů při prosazování genderové rovnosti v pracovněprávních vztazích

Téma práce je třeba velmi přivítat, neboť pojednává významný segment problematiky pracovního trhu, a to roli odborů při prosazování genderové rovnosti. Je až s podivem, že navzdory množství výzkumů, které se u nás zabývaly genderovými nerovnostmi na pracovním trhu z hlediska zaměstnavatelů i zaměstnanců, zůstávalo až dosud bílé místo, pokud jde o zásadního aktéra vyjednávání mezi oběma stranami, představujícího mimo jiné i jednoho z centrálních hráčů tripartity na celostátní úrovni. Za výhodu považuji kulturní kapitál Jitky Brdkové ve vztahu k této problematice vzhledem k její aktivní činnosti v odborech. Nemusí se tedy propracovávat k porozumění tomu, jak fungují, skrze sekundární literaturu, a disponuje, dle mého názoru zrovna v této oblasti potřebným, předporozuměním.

Výzkumná otázka je formulována jasně a metodologie k hledání odpovědí je adekvátně zvolena – jde o kombinaci textové analýzy kolektivních smluv a polostrukturovaných rozhovorů se zástupci odborových svazů. Výzkum tak má důležitou dimenzi v tom, že sleduje, co se děje s legislativními normami a centrálními doporučeními ČMKOS v praxi, ve střetu oficiálních dokumentů s genderovou kulturou společnosti, přičemž se jako limitující kontext ukázalo i ostavení odborů jako takových. Ostatně vypovídající je již samotný fakt, že se diplomandce nepodařilo realizovat rozhovory se zaměstnankyněmi, které se setkaly s diskriminací – ze strachu mluvit? I ze sebraného materiálu však nebyl problém doložit umlčovací mechanismy, jež jsou zpracovány v jedné z axiálních kategorií.

V teoretické části je zdůvodněno používání kategorie „žena“ a představen pojem gender. Přestože jeho definice začíná na osobní a socializační rovině, díky Harding je posléze zohledněno vrstevnaté pojetí genderového řádu. Vždy mě poněkud zarazí, že studující a diplomandi při definici genderu nevycházejí rovnou z komplexní definice, jakoby od sebe oddělovali pojmy „gender“ a „genderový řád“. Diplomandka by za sebe mohla tento postup u obhajoby vysvětlit. Druhá má poznámka se týká toho, že v tomto případě dle mého názoru není koncepce Harding nejlepším nástrojem, neboť místo institucionální roviny hovoří o dělbě práce. Odbory jsou však nepochybně institucí, k níž by se mnoho našlo jak u Bourdieho, tak u Foucaulta, jednotlivé organizace pak jejími konkrétními vtěleními. Teoretická východiska vždy také posiluje, když je explicitně uvedeno, proč se daný koncept hodí pro pozdější analýzu – proč je zde například představen koncept stereotypu a ne nějaký jiný, zdůvodňování

relevance tu však mnoho není. Dobře je ale zpracován klíčový rámeček, a to diskuse k pojetí a prosazování rovnosti. Kladu pouze otázku, zda by se Young nehodila spíše do části zdůvodňující používání kategorie „žena“.

Co se týče dalších pasáží, například historické expozice dělby práce, autorka se příliš nechává vést školní látkou (ostatně jsme toto řešily během konzultací), například Ženská mystika je nadbytečné a poměrně irelevantní téma. Ne vždy jsou poznatky prezentovány přesně – například dělba práce na mužskou a ženskou, kde se autorka odvolává na můj text, nevznikla až v moderní éře, jak uvádí, ale nabývá zde jiných a strukturálně zásadnějších forem. Náčrt historie odborového hnutí je nepochybně relevantním kontextem, ale při jeho sepsání mělo být hledisko relevance explicitněji sledováno, mohlo vést k lepšímu zaměření na to podstatné. Smysluplně je nicméně sestavena celá část věnovaná odborům, obsahuje informace o legislativních úpravách, o úloze kolektivních smluv a další. I když mám opět za to, že i tato část mohla být sevřenější a mohla obsahovat více explicitní zdůvodňování zařazení jednotlivých podkapitol, je zpracována velmi svědomitě a v dobré struktuře. Dobrou strukturu má v podstatě celá teoretická část, ale její sepsání není z mého pohledu dostatečně suverénní, autorské, poněkud úzkostlivě se nechává vést jednotlivými zdroji, což trochu oslabuje kontrolu logické linky. Bylo by jí jistě prospělo shrnutí hlavních východisek na jejím konci. Jde ale jinak o celkem standardní, solidní výkon.

Síla této diplomové práce ovšem spočívá v její analytické části. Metodologická část ošetřuje otázku paradigmatu, kvalitativní metodologie a podobně s využitím výukových textů jako ostatně ve 100% diplomových prací na naší katedře. U představení feministické perspektivy mám nicméně problém s určením *specifick feministickeho výzkumu* – uvedená kritéria mohou splňovat a splňují i jiné výzkumy než feministické, je nutné další upřesnění, o něž prosím *u obhajoby*. Ruší mě zde také použití označení „respondenti a respondentky“ v souvislosti s tematizací subjekt-subjektového vztahu účastnic/íků rozhovoru – později se autorka této chyby nedopouští – proč ta nejednotnost? Reflexe vlastní lokace coby odborářky je trochu polovičatá: uvědomuje si, že její odkrytí v rozhovorech by mohlo vést k méně vysvětlujícím odpovědím na straně participantek, nereflektuje však možný vliv pozice insiderky na vlastní tázání, totiž zda nehrozí, že se ona sama nezeptá na některé věci, které „zná“. Metoda a techniky analýzy kolektivních smluv jsou solidně představeny stejně jako sestavení vzorku, které je impozantní: autorka analyzuje 42 smluv z nejrůznějších oblastí výroby, služeb, ale i vědy a výzkumu.

Vlastní analýze předchází operacionalizace výzkumné otázky, která byla vhodně vedena doporučeními ČMKOS, a umožňuje tak konfrontovat oficiální politiku

s jejími aplikacemi, ale vychází i z teoretických východisek a obecnější legislativy. Podotázky jsou výborně formulovány. Vlastní analýza je vynikající, důkladná, musela být velmi náročná a pracná. Je také dobře, strukturovaně, sepsána. Velmi užitečné je shrnutí hlavních zjištění za každým subtématem. Vyzdvihnout je třeba také to, že autorka sleduje, co je ve smlouvách obsaženo, ale i to, co v nich není, tedy *absentující témata*, a že jich není málo. *U obhajoby* by mohla vysvětlit, jak při identifikaci absence metodologicky postupovala. Všechny analýzy a interpretace jsou velmi detailní a důkladné, z hlediska genderové perspektivy citlivé, ale zároveň vyvážené, autorka si dává pozor na předpojatosti či nad-interpretace. Vedle naplnění struktury tázání, jak ji výše uvádím, analyzovala autorka kolektivní smlouvy také z hlediska jazykových prostředků. Nepřekvapivě zjišťuje převahu generického maskulina, ale velmi dobře navíc reflektuje, jaké konkrétní aspekty to má u kolektivních smluv. Rozebírá i další jazykové prostředky jako je označování cílových skupin či osob, otázku heteronormativního modelu rodiny a v neposlední řadě také například obrat „mateřské poslání“, jehož problematičnost v daném kontextu dobře reflektuje. Výborné a čtenářsky přívětivé je závěrečné shrnutí této části analýzy.

V druhé části analýzy je dobře zdůvodněno sestavení vzorku, důležité je přitom zaměření přímo na výkonné pracovníky a pracovnice odborových svazů, kteří mají moc prosazovat genderovou rovnost. U obhajoby by bylo dobré znovu zdůvodnit skutečnost, že struktura rozhovorů byla participujícím zaslána předem, stejně jako okolnost, že se rozhovorů někdy účastnilo víc lidí. Autorka si je vědoma, že metoda polostrukturovaného rozhovoru tak již přechází spíše v jakousi „focus group“, ale jednak by bylo na místě zmínit to již v představení metody a technik, a jednak popsat svůj postup v takto vzniklé situaci. Za velké plus považuji, že byly provedeny rozhovory i se zástupkyněmi Výboru pro rovné příležitosti při ČMKOS, čímž se získaný materiál přirozeně obohatil o další dimenzi. Popis postupu při analýze je dobrý, s odkazováním na metodologickou literaturu. Nalezené axiální kategorie, vyjadřující nikoli tematickou analýzu, nýbrž abstrakci významných jevů, jsou velmi nosné a výmluvné, výborně zpracované a popsány. Také tato část analýzy a interpretace je vynikající, velmi zajímavá, objevná a přínosná. A je opět zakončena kvalitním shrnutím. Závěry jsou podloženy předchozími analýzami.

Co se týče formální stránky této práce, zarazila mě nedostatečná redakce textu, řada překlepů (často způsobených spell checkem - generový místo genderový), a množství chyb v interpunkci. Překvapuje to tím spíše, že se jedná o práci nadmíru poctivou a svědomitou, které diplomandka věnovala náležitý čas po dlouhé období.

Navzdory svým výhradám hodnotím tuto diplomovou práci jako skutečně impozantní výkon především v celé empirické části, v jehož světle se jistá nejistota teoretické části jeví jako vedlejší záležitost.

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji jednoznačně hodnocení výborně.

PhDr. Hana Havelková, PhD.

Vedoucí diplomové práce